

□□□I□□□□□,
 □□□□I□□□□□□□□

Ольга БіЛОКІНЬ

**У ТРЕТЬОМУ РАЗКУ –
 ЛЮБОВ...**

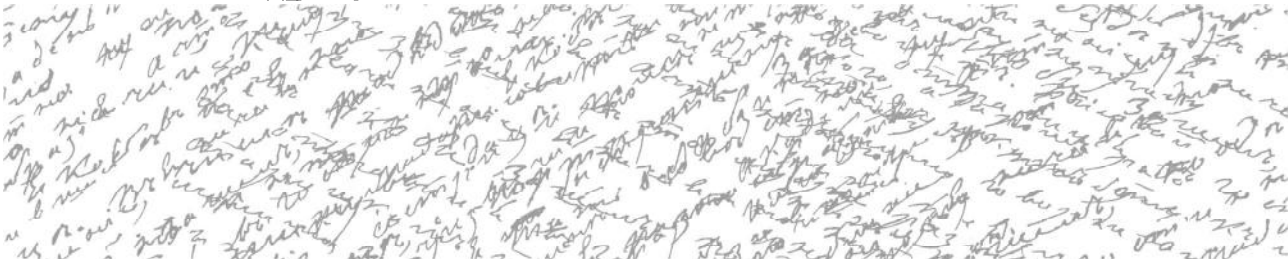
У тиші архіву дивовижно співіснують не лише факти, свідчення про події різних часів, а й напружені пошуки відповідей на питання, "намагнічені вічністю": про таїну любові та відповідальність вибору, про граничні стани каяття і прощення, - час від часу відлунюючи пульсуючим серцебиттям зі сховку пожовклих аркушів.

Вражає, з якою скрупульозністю фіксував черкаський краєзнавець Степан Нехорошев (1897 - 1988) саме такі спалахи відчуттів, роздумів тих, кому пощастило доторкнутись до вічного. А відтак і сам намагався поділитися власними відкриттями душі. У листі від 13 березня 1982 року до шевченкознавця Зінаїди Панасівни Тарахан-Берези (через яку він передав свої записи, фото, меморіальні речі до Шевченківського національного заповідника), дослідник пише: "Кріпився, кріпився, а попав до лікарні. Одвезли мене - серце - і лежу у кардіологічному відділенню... Боюсь, що мені, мабуть, не судилось уже уклонитись дорогої для мене святій могилі.

...Зіна, прочитайте ще раз, яке придане за 8 місяців до смерті приготував Шевченко Ликері, ще раз прочитайте вірш "Ликері". Скільки щирого кохання - "моя ти люблю", "мій ти друже"... Шевченко приготував дві золоті для шлюбу каблучки. Зверніть увагу, з якою любов'ю Шевченко готував подарунок - три разки намиста.

У першому разку - золотий хрест - Віра.

У другому - у золотій оправі портрет Шевченка - Надія.

У третьому золоте сердечко - Любов.

Віра, Надія, Любов. Хіба це не хвилює? Зіна, я послав зошит. Це, мабуть, мій останній дар святій Горі. Я тому послав цей зошит, що він для мене дорогий. З глибокою пошаною до Всіх Вас Нехорошев".

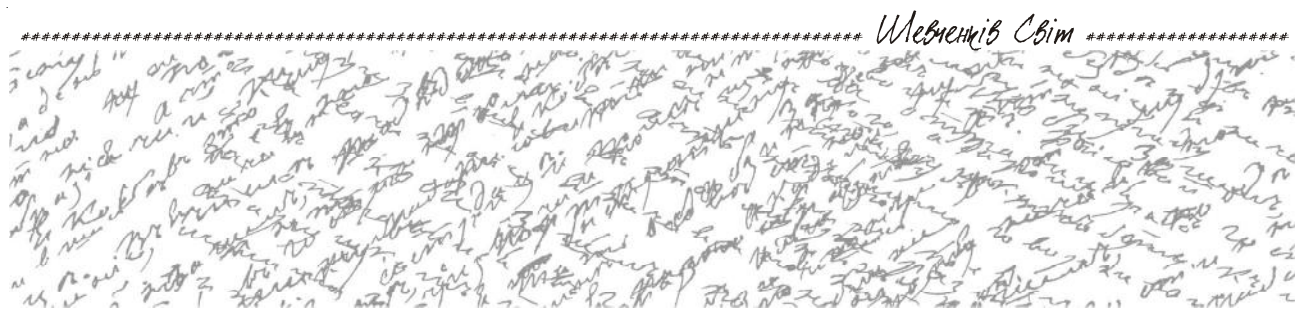
Однією з яскравих ознак святині (не тільки релігійної, а й національної, духовної, якою постала Тарасова гора у свідомості кількох поколінь українців) є здатність пробуджувати особливе, загострене відчуття глибокої символічності всього суцього, виокремлення із мирської буденної суєти, із дрібних пристрастей того величного, що творить Людину.

Збираючи по крихті свідчення, що торкаються постаті Шевченка, Степан Нехорошев нотує слова багатолітнього охоронця Тарасової гори Івана Ядловського (1846 - 1933) про останню наречену поета Ликеру Полусмак (1840 - 1917): "Про Лукерю Іванівну? Я торік вам багато дечого розказував. Як зразу бачу її в довгому літньому шерстяному чорному пальті, у великому шерстяному платку - ну та ж монашка. Стоїть довго-довго мовчки біля хреста. Нахилилась на огорожу і немов завмерла тихо, неподвижно, а губи щось шепчуть - чи то молитву, чи то причитує щось покійному. Боляче дивитись було на неї... Уже хреста немає, а я все бачу її скорбну одну постать у святого хреста. Якись вчені пани приїздили до Лукері у богадільню, привозили одягу, ласощі... Артистки приїзжали до Лукері з Петербургу, гостинці привозили. Рідко, дуже рідко удавалось у велике свято упросити нещасну сісти за стіл, попоїсти що-небудь... А вона все читає "Нині отпускаєш рабу твою"... і коло хреста, і у хаті все: "Нині отпускаєш рабу твою"... Скажу прямо: брешуть про неї багато люди. А я скажу: Лукеря - блаженна душа, непорочна душа, а що така її нещасна доля, то так, мабуть, Господу угодно. Вічна їй і добрая пам'ять. Вона цього заслуговує".

І далі читаємо в записах з наукового архіву Заповідника: "Недавно у мене були дві бариньки. Вони у соборі одправили панахиду по померлій Глікерії (Полусмаковій) на 5 років з дня її смерті... Баринька казала, що Лукеря буде жить віка... Стільки буде жить її ім'я, скільки житиме ім'я Тараса Шевченка, який на нещасну голову Глікерії Іванівни поклав вінок безсмертя".

Тож, очевидно, саме ці спогади Івана Ядловського і особисті роздуми над прожитим і пережитим спонукали краєзнавця до власних рефлексій над поезією і життєвою драмою Шевченка, яка збурила стільки суджень сучасників і наступних поколінь українців. Багато хто вважав, що зранений самотністю поет, прагнучи одружитись, ідеалізував свою наречену. Можливо, в його душі відбувалось щось на зразок класичної стендалівської "кристалізації почуттів" (коли звичайну суху гілку залишити в соляних копальнях Зальцбурга, вона покриється осяйними кристалами - так само сила почуттів прикрашає предмет свого уподобання). Цікава з цього приводу думка російського письменника і публіциста Євгена Богата, який у книзі "Що водить сонце і світила" зазначає: "А, може, те, що ми, анітрохи не замислюючись, називаємо "ідеалізацією в коханні", насправді не ідеалізація? Може, закоханий бачить єдину, найвищу правду про людину? Це правда про найцінніше і найкраще, що є в її сутності. Але є як можливість".

І чи не виявилась та найвища правда у словах Ликери Полусмак, занотованих до книги вражень відвідувачів Шевченкової могили: "13 мая 1905 року приїхала

твоя Ликера, твоя люба, мій друже. Сьогодні мій день ангела. Подивись на мене, як я каюсь”?

Образ Ликери не раз зринає в душі відвідувачів Кобзареві могили. По-різному виявляють вони своє ставлення до її долі. Про деяку театральність у поведженні Ликери Іванівни на Чернечій горі пише український письменник, уродженець Канева, Олекса Кобець (нарис "Дещо про могилу Т. Г. Шевченка"). Та коли припустити, що наше життя - це якоюсь мірою театр, то варто зважити на й те, що часом випадають такі складні ролі, на осягнення яких бракує навіть людського віку...

Проникливо висловлює думки щодо людського призначення, минущості часу для творення добра Ганна Белічова з Перемишля (Польща) 22 серпня 1968 року: "Припадаю до святої землі востаннє, бо й мені вже пора риштуватись в дорогу далеку... Була на могилі 1928 р. разом з геніальним режисером Лесем Курбасом, що схилив тоді коліна на могилі Тарасовій... Перший запис лишила в книзі в 1928 році, яку давав нам Ядловський, що розповідав, як Ликера стара плакала до смерті на могилі Тарасовій... Могла дати йому хоч трохи щастя, радості, а додала лише печалі... Спішімо ж робити добро".

Поетичними рядками веде діалог з образом юної Ликери Наталка Баклай з м. Лубни:

Яка ж ти нерозважлива була!
Ликеро! Геній преклонив коліна!
А ти по віршах в черевиках йшла
Душею - мимо, мимо, мимо...
Ликеро! Думала - усе мине,
Чому ж земля з могили на долоні?
Й слова останні: "Схороніть мене
Хоч біля ніг його, не біля скроні..."

Схоронили Ликеру Іванівну Полусмак, "петербуржскую ремесленницу", на канівському цвинтарі Сельце. Відшукала її могилу З. П. Тарахан-Бережа, а згодом - присвятила останнім рокам життя колишньої Шевченкової нареченої розділ "Скорботна постать на могилі поета" у книзі "Святиня".

Навесні на могилі Ликери Полусмак, за якою нині доглядають працівники Шевченківського національного заповідника, як і в поетових рядках, "цвіте і зеленіє" барвінок... Існує безліч спроб розкодувати цей образ, але одними із перших були роздуми О. Я. Кониського, автора хроніки життя Тараса Шевченка: "Кого поет розумів під барвіночком? Гадаю, що Ликерію, а може, й себе з нею" (згадує біограф Шевченка і "всі оті пащикования, що ширили про Ликерію").

До речі, рядки поезії "Барвінок цвів і зеленів..." викарбувані на місці поховання Ликери. А душа її вже давно на орбіті, недосяжній для людського суду й осуду, там, звідки щоразу по-новому, як вічне одкровення, ясніє для кожного віра, надія, любов, а у відповідь на каяття - прощення...

